

DISKUSSIONSINDLÆG MEDDELELSER OG OVERSIGTER

NATIONALPRODUKTETS FORDELING

Usikre og behæftede med fejl er så godt som alle talmæssige iagttagelser, og alene af den grund også sammenstillinger af tallene. Men statistikens historie er en ubrudt kæde af bestræbelser for at beherske og begrænse fejlmulighederne, dels ved en stadig skarpere bestemmelse af de begreber, der arbejdes med og en klarere afgrænsning af de behandlede områder, dels ved tilvejebringelse af stadig finere metoder til beregning af fejlenes størrelse og betydning. Dette arbejde er i højere grad gjort af enkeltpersoner end af de officielle statistiske institutioner, fordi forsøg på at bryde nye veje kræver fantasi og mod til at vove pelsen. Disse egenskaber har den enkelte snarere end en institution. Den enkelte må også have et videre spillerum til at forelægge selv usikre resultater for fagfæller og derved både høste fordel af at høre deres mening og måske virke inciterende på deres lyst til at deltage i arbejdet med det pågældende spørgsmål. Denne diskussion om uafklarede spørgsmål er betingelsen for, at nye områder kan behandles og hidtil uafgjorte spørgsmål løses, og en modsætning mellem dette eksperimenterende arbejde og det regelrette optællingsarbejde findes ikke. Tværtimod må de to områder arbejde hånd i hånd for at fremme det fælles formål: en stadig dyberegående indsigt i samfundets struktur og liv.

Som eksempler på sådanne landvindinger skal jeg kun nævne to: Sampling-metoden og opgørelsen af nationalprodukt og nationalindkomst.

Forsøg på at forskafe sig en forestilling om forholdene i et større område på grundlag af enkelte og spredte iagttagelser er statistikens eller som det hed i hine dage den politiske aritmetikens begyndelse. Der blev begået mange letsindigheder og mange alvorlige fejl, men i 1895 kunne den norske statistiker Kiær på Det internationale statistiske Instituts møde rejse spørgsmålet om den repræsentative metodes anvendelse, og i 1903 vedtog Institutet en resolution derom, der indeholder mere tvivl end tillid. Først på mødet i Rom 1926 kommer spørgsmålet igen op, efter at en komité med Adolph Jensen som rapportør havde behandlet det indgående. Men modstanden var langt fra brudt, den kom fra adskillige af datidens ledende statistikere, for hvem det statistiske ideal, som Adolph Jensen siger i sin »Tallenes Tale« (s. 154), var den fuldstændige optælling, og som derfor ikke kunne indrømme udsnittet lige borgerret med »la statistique sérieuse«.

Indvendingerne imod metoden, der i regelen ikke var nogen metode, men en af praktiske og tilfældige hensyn bestemt anvendelse af et tilgængeligt delmateriale, var godt nok begrundet og mere begrundet, end de pågældende opponenter vidste. Men det er ikke det, der i denne sammenhæng interesserer mig. Det afgørende er, at der var brug for denne fremgangsmåde, og at der var mænd,

DISKUSSIONSINDLÆG MEDDELELSER OG OVERSIGTER

NATIONALPRODUKTETS FORDELING

Usikre og behæftede med fejl er så godt som alle talmæssige iagttagelser, og alene af den grund også sammenstillinger af tallene. Men statistikens historie er en ubrudt kæde af bestræbelser for at beherske og begrænse fejlmulighederne, dels ved en stadig skarpere bestemmelse af de begreber, der arbejdes med og en klarere afgrænsning af de behandlede områder, dels ved tilvejebringelse af stadig finere metoder til beregning af fejlenes størrelse og betydning. Dette arbejde er i højere grad gjort af enkeltpersoner end af de officielle statistiske institutioner, fordi forsøg på at bryde nye veje kræver fantasi og mod til at vove pelsen. Disse egenskaber har den enkelte snarere end en institution. Den enkelte må også have et videre spillerum til at forelægge selv usikre resultater for fagfæller og derved både høste fordel af at høre deres mening og måske virke inciterende på deres lyst til at deltage i arbejdet med det pågældende spørgsmål. Denne diskussion om uafklarede spørgsmål er betingelsen for, at nye områder kan behandles og hidtil uafgjorte spørgsmål løses, og en modsætning mellem dette eksperimenterende arbejde og det regelrette optællingsarbejde findes ikke. Tværtimod må de to områder arbejde hånd i hånd for at fremme det fælles formål: en stadig dyberegående indsigt i samfundets struktur og liv.

Som eksempler på sådanne landvindinger skal jeg kun nævne to: Sampling-metoden og opgørelsen af nationalprodukt og nationalindkomst.

Forsøg på at forskafe sig en forestilling om forholdene i et større område på grundlag af enkelte og spredte iagttagelser er statistikens eller som det hed i hine dage den politiske aritmetikens begyndelse. Der blev begået mange letsindigheder og mange alvorlige fejl, men i 1895 kunne den norske statistiker Kiær på Det internationale statistiske Instituts møde rejse spørgsmålet om den repræsentative metodes anvendelse, og i 1903 vedtog Institutet en resolution derom, der indeholder mere tvivl end tillid. Først på mødet i Rom 1926 kommer spørgsmålet igen op, efter at en komité med Adolph Jensen som rapportør havde behandlet det indgående. Men modstanden var langt fra brudt, den kom fra adskillige af datidens ledende statistikere, for hvem det statistiske ideal, som Adolph Jensen siger i sin »Tallenes Tale« (s. 154), var den fuldstændige optælling, og som derfor ikke kunne indrømme udsnittet lige borgerret med »la statistique sérieuse«.

Indvendingerne imod metoden, der i regelen ikke var nogen metode, men en af praktiske og tilfældige hensyn bestemt anvendelse af et tilgængeligt delmateriale, var godt nok begrundet og mere begrundet, end de pågældende opponenter vidste. Men det er ikke det, der i denne sammenhæng interesserer mig. Det afgørende er, at der var brug for denne fremgangsmåde, og at der var mænd,

der famlende og usikkert vedblev at arbejde med at få herredømme over vanskelighederne, og som ikke lod sig standse af nogen Peder Erichsen Bogholder. Og lønnen er ikke udeblevet. Takket være pionererne og de matematiske statistikere har vi nu en gennemarbejdet sampling-metode, der gør det muligt at løse statistiske opgaver med færre omkostninger og med større sikkerhed end mangen fuldstændig optælling.

Det andet eksempel, jeg vil omtale, er de statistiske beregninger over nationalprodukt og nationalindkomst. Disse beregninger, der nu over al verden gængs er, ville det ikke have været muligt for de statistiske institutioner at foretage, hvis ikke enkeltpersoner på egen tilskyndelse var begyndt at arbejde med begreberne og derved havde tilvejebragt det nødvendige grundlag for tallenes sammenstilling. Det er navnlig amerikanske, engelske og svenske økonomer, der her har været banebrydende, og som vi skylder den største tak for, at statsmagtens krav om tilvejebringelse af det grundlag for den økonomiske analyse, som nationalregnskab og nationalbudget indeholder, kunne imødekommes af den officielle statistik. Der er herved skabt et nødvendigt hjælpemiddel så længe forholdene kræver den nuværende samvirken af statsmagt og erhvervsliv i økonomiske spørgsmål, og eengang skabt vil disse beregninger også for et friere erhvervsliv vise sig nyttige, når erhvervslivet efterhånden vænner sig til at bruge den viden og vejledning, de indeholder. Men også for den økonomiske teori har beregningerne værdi. Jeg henviser eksempelvis til Keynes' anvendelse af Clark's og Kuznets' tal i sin »General Theory« 1936, s. 102, hvor han drøfter forholdet mellem investering og konsum, mellem afskrivninger og nyinvestering.

For mit eget vedkommende ligger det nærmest således, at det var de citerede betragtninger hos Keynes, der vakte min interesse for at udnytte den meget fyldige økonomiske statistik, som vi takket være erhvervslivets medarbejde har her i landet, jfr. »Samfundet og Statistiken«, Stat. Medd. 4-139-1. Det var naturligvis klart, at trods det store materiale, der var til rådighed, måtte udfyldningen af det hele kompleks af begreber og beregninger på adskillige punkter støde på vanskeligheder, og anvendelsen af skøn i sådanne tilfælde blive nødvendigt. Men den, der her så en betydningsfuld opgave for statistiken, kunne ikke lade sig skræmme, men måtte af bedste evne søge at komme igennem vanskelighederne. Vi har derved opnået at være forberedt, da krav såvel indefra som fra efterkrigsårenes internationale økonomiske samarbejde nødvendiggjorde, at vi kunne opstille et nationalregnskab.

Men de muligheder, som disse sammenstillinger indeholder, er langt fra udtømt. Der må kunne foretages nye kombinationer udfra nye synspunkter, og sider af det økonomiske forløb, der ikke tidligere har kunnet fæstnes talmæssigt, må kunne belyses. Det var et sådant eksperiment, jeg foretog i mit foredrag: Nationalindkomstens fordeling mellem samfundsgrupper (N.T. 1949, s. 369). Hvad jeg tilstræbte var ved anvendelsen af den nu foreliggende teknik for opgørelsen af nationalindkomsten og dens fordeling at efterprøve holdbarheden af den Malthus-Ricardo Marx'ske påstand om arbejderklassens håbløse stilling i det privatkapitalistiske samfund. Til dette formål pressede jeg tidligere tiders meget sparsomme statistik for alt, hvad jeg kunne få ud af den. Selv om materialet for de gamle år var spinkelt, var det tilstrækkeligt til at give grundlag for at belyse udviklingen i de store træk, jeg havde brug for. At et materiale er spinkelt, gør det ikke ubrugeligt i den kyndige og objektivt arbejdende statistikers hånd. Den lære skulle vel mindst af alt være gået ad glemme mellem Harald Westergaards statistiske efterkommere. Almindelige, udokumenterede

påstande om, at man lige så godt kunne være nået til andre resultater med sådant spinkelt materiale, må afvises som ingen steder hørende hjemme.

Det kan heller ikke være nogen gyldig indvending mod sammenligninger over en lang årrække, at et økonomisk samfund i 1950 ikke er det samme som i 1870. I de fleste tilfælde er det netop forskellighederne, der er interessante, og som man søger at belyse. Om man ved en sådan undersøgelse går fra enkelthederne til helheden, eller om man netop ved påviselige ændringer i helheden ledes til gennem en opspaltning af materialet at søge de enkelte komponenter belyst, beror på hvad der kan tilvejebringes af materiale og på det formål, man har sat sig ved undersøgelsen. For mig lå det således, at jeg først måtte tilvejebringe talmæssige udtryk for det samlede nationalprodukt på de forskellige tidspunkter og derefter søge at fordele dette mellem arbejderklassen og de øvrige samfundsgrupper. Dette var ikke blot en teknisk nødvendighed for at fordelingerne fra tid til tid kunne blive ensartede, men også en følge af den betragtning, at den stærke stigning i nationalproduktet er årsag til snarere end følge af samfundets ændrede økonomiske struktur. Denne stærke stigning, som i første række skyldes videnskaben og tekniken, er grundlaget for arbejderklassens og de øvrige gruppers økonomiske fremgang, og for at det store antal ikke-producerende erhvervsudøvere, herunder funktionærerne, kan opholde livet. Om man så vil regne nogle af funktionærklassen med til arbejderklassen og derved frembringe en stigning i arbejder- og funktionærklassens samlede andel i nationalproduktet, står enhver frit for. Mine oversigter giver den, der ønsker så, mulighed derfor. Det for mig afgørende var og er, at det er produktionens størrelse i et samfund, der afgør også arbejderklassens levelfod, at nationalproduktet viste en stor fremgang, at arbejderne i det privatkapitalistiske samfund havde sikret sig deres fulde andel i fremgangen, og at påstanden om, at kun statskapitalisme kan sikre denne andel, bygger på håbløst forældede teorier, hidrørende fra en økonomiform, om hvilken man med rette kan sige, at den ikke er den samme som den nuværende.

Ovenstående bemærkninger indeholder nogle af de tanker, jeg gjorde mig ved læsningen af kontorchef Henry Stjernqvist's foran, s. 79, offentliggjorte antegninger til mit foredrag.

Einar Cohn.

EN NY FREMSTILLING AF OLIGOPOLTEORIEN¹⁾

Oligopolproblemet er et gammelt problem indenfor den økonomiske teori, men stadig et uløst problem. Det er ikke for meget sagt, at oligopolkapitlet er af de allermindst tilfredsstillende kapitler i den moderne lærebog. Oligopolproblemet har også til en vis grad været stedbarn i de sidste 20 år. En stor ny fremstilling af dette problem må derfor afgjort hilses velkommen.

Først et par ord om forfatteren. William Fellner er ungarskfødt, tog sin eksamen ved den polytekniske højskole i Zürich og sin doktorgrad ved Berlins universitet i 1929. I den sidste halve snes år har han været professor i økonomi ved University of California. Hans hidtidige forskningsområde har været beskæf-

¹⁾ *William Fellner: Competition Among the Few*, Knopf, New York, 1949, 328 sider. Pris \$ 5.00.

²⁾ Ordet »autonom handlemåde« bruges her i den betydning, som Ragnar Frisch har givet det i artiklen: Monopole — Polypole — La Notion de Force dans l'Economie, *Nationalekonomisk Tidsskrifts Westergaard-Festschrift* 1933.